

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8004 Dep
0030 Oslo

Saksbehandler **Gøril B. Lyngstad**

Vår dato **14.03.2016**

Vår referanse 2016/440

Deres dato 13.12.2016

Deres referanse 16/4336-4

Hørings svar – NOU 2016:18 Hjertespråket

Foreldreutvalget for grunnopplæringen (FUG) har engasjert seg sterkt i NOU 2016:18 Hjertespråk. FUG ser at det er gjort et grundig og godt arbeid med utredningen. Som del av arbeidet med å sette seg inn i Hjertespråk har FUG deltatt på høringsseminar, snakket med foreldre og foreldrerepresentanter, samt drøftet ulike problemstillinger med skoleeiere og lærerutdanningsinstitusjoner. Både gjennom FUGs egen erfaring og gjennom møter med andre kan vi kjenne igjen de utfordringene som Pedersen-utvalget beskriver.

I Hjertespråk presenterer utvalget mange gode tiltak, og FUG støtter i hovedsak disse. FUG har valgt å fokusere på kapittel 10, om samiskopplæring i grunnskole og videregående skole, men har også et par kommentarer knyttet til kapittel 8 og 16. FUG savner mer fokus på foreldrenes rolle i samarbeidet med barnehage og skolen, og også dette vil vi utdype nedenfor. Vi starter med det siste.

Generelle kommentarer

Utvalget anbefaler å gjøre mer av det som virker. Vi vet at 'engasjerte foreldre virker'. FUG ønsker at det rettes fokus mot dette perspektivet, slik at skolen kan få aktivisert foreldreressursen i større grad - for barnas beste.

Hjem-skole-samarbeid

Opplæringen skal skje i samarbeid og forståelse med hjemmet, står det i opplæringsloven, og det gjelder ikke minst her. Foreldrene er ressurser for egne barn, enten de snakker samisk eller norsk.

Forskning viser at foreldrenes engasjement for skolen er av stor betydning for elevens resultater, både faglig og sosialt. Forskning viser også at foreldre som har hatt et negativt møte med skolen selv, oftere har dårligere samarbeid med skolen enn de som bare har gode minner fra egen skolegang. For å lykkes med å engasjere foreldre i skolearbeidet må skolen møte foreldrene som en likeverdig part, de må anerkjenne foreldrene og eleven for hvem de er. Når foreldrene opplever å bli anerkjent, blir de langt mer engasjert i skolen enn om det ikke er slik. Dette kan gjøres ved i større grad å involvere foreldre og elever i hvordan opplæringstilbudet skal utformes. Foreldrene og elevene kjenner egen situasjon best, og de kan gi verdifull informasjon som kan ha stor betydning for skolen.

Godt samarbeid med hjemmet gjelder særlig i de sakene hvor eleven har spesielle behov. Vi vet at foreldrene svært ofte blir anbefalt å takke nei til opplæring i samisk når eleven har behov for spesialundervisning. Det er ikke gitt at det er det som er det beste for eleven. Statped's avdeling SEAD, samisk spesialpedagogisk tjeneste, har god kompetanse på området, men FUG er usikker på om SEADs tilbud er godt nok kjent blant foreldre og skoler. Skolen må ha tett dialog med foreldre, og gjerne også eleven selv, det kan bidra til at man i større grad klarer å bygge videre på det eleven mestrer fra før, og på den måten utnytter elevens potensial i størst mulig grad.

FUG hadde sett det som en fordel om også de foreldrene som ikke selv snakker samisk, men som har barn som får opplæring i samisk, kunne få tilbud om samiskopplæring. Det er imidlertid avgjørende hvordan et eventuelt tilbud organiseres. For mange foreldre er dette fortsatt et sårt og vondt punkt, og i mange kommuner er temaet fortsatt betent. Dialog med foreldrene rundt dette er svært viktig.

Språklæringen hjemme og i samarbeid med nærmiljøet har vist seg å være viktig element i språksammenheng, sier språkprofessor Kristine Bentzen. Thomas Nordahl har forsket mye på opplæring i skole og samarbeidet mellom skolen og foreldrene. Han sier at skolen ikke kan kompensere for foreldrenes rolle og betydning for egne barns læring og utvikling. Derfor må skolen arbeide målrettet for å styrke den enkelte foreldres rolle og betydning for barnets læring.

Vilje til å satse

Foreldre FUG har vært i kontakt med presenterer ulike erfaringer og ulike behov. Om man skal lykkes med å vitalisere det samiske språket, må det være vilje til å satse ekstra over en periode. Det er vanskelig å få kvalifiserte lærere, og årsakene til dette kan være lave stillingsprosenter, samisktalende uten formell kompetanse, manglende tilbud om skoleskyss osv. Det er derfor avgjørende at nasjonale myndigheter prioriterer midler til å satse på dette, slik at kommunene får stort nok handlingsrom til å lage lokale løsninger som oppleves som et reelt tilbud for elever og foreldre.

Språk, identitet og kultur

Språk henger tett sammen med identitet og kultur. Hvordan og i hvilken sammenheng opplæringen foregår, kan ha avgjørende betydning for både motivasjon for og effekt av språklæringen. Opplæringen foregår i en kontekst, og denne konteksten må være slik at alle elever opplever seg som en del av fellesskapet, uavhengig av bakgrunn, språk eller annet. For å gjøre noe med dette bør man være sikker på at alle ansatte i skolen vet tilstrekkelig om samisk historie og samisk kultur til å undervise om temaet, samt at de kjenner urbefolkningens rettigheter og kan veilede om det.

Kunnskap og holdning

Det er viktig at alle som underviser i grunnopplæringen har god nok kompetanse om urfolk generelt og samer og samiske forhold spesielt. Det lærere ikke har kunnskap om, vil de heller ikke kunne lære bort. En rettssosiologisk studie fra 2011 viste blant annet at elever hadde liten kunnskap om samene, og at de hadde liten forståelse for

FORELDREUTVALGET FOR GRUNNOPPLÆRINGEN

Postboks 9360 Grønland, 0135 Oslo | Besøksadresse: Schweigaards gate 15 B, 0191 Oslo
Telefon: 22 05 90 70 | Faks: 22 05 90 71 | Org.nr.: 989 628 011 | post@fug.no | www.fug.no

hvorfor samene ville holde på sin kultur (Lile, 2011)¹. Den samme studien viste også at lærerne hadde svært lite kompetanse om samene, blant annet visste bare 10 prosent hvor lenge fornorskingspolitikken varte, og dermed også hvilken betydning det har hatt for samene i Norge.

Per i dag er det kompetansemål om urbefolkningen i Norge i de fleste læreplanene. Hva vet vi om hvordan undervisningen i disse kompetansemålene er per i dag? Har det vært gjennomført tilsyn med dette området? Har vi annen kunnskap om læreres og elevers kunnskap om temaet? FUG kunne ønsket et eget tilsyn med hvordan disse kompetansemålene dekkes på skoler rundt om i landet per i dag, og undersøkelse knyttet til hva slags kunnskap lærerne som skal undervise i grunnskolen og videregående i ulike fag, har om urbefolkningen i Norge.

I følge Thomas og Collier gir tospråklig læring det beste resultatet, spesielt ved toveis opplæring hvor også majoritetsbefolkning lærer minoritetsspråket (Thomas og Collier, 1997). Tenk om vi hadde klart å komme dit at deler av majoritetsbefolkningen i Norge lærte seg samisk!

Nord-, sør- og lulesamisk

Samiske språk deles inn i to hovedgrupper: Vestsamisk og østsamisk. Både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk tilhører hovedgruppen vestsamisk. Nordsamisk kan betraktes som majoritetsspråket blant disse tre, men alle tre språkene er, som utvalget presiserer, likeverdige og sidestilte språk, både innbyrdes og med norsk. Sørsamisk og lulesamisk er i omfang og utbredelse noenlunde sidestilt med hverandre, men betydelig mindre enn nordsamisk språk.

For at sør- og lulesamisk språk ikke skal dø ut på sikt, må nasjonale myndigheter gi ekstra fokus til disse. Det kan være nødvendig med enda sterkere stimuleringstiltak for å sikre et løft og unngå at disse to språkene dør ut.

Utvalgets forslag til tiltak

Kapittel 10

FUG støtter i hovedsak forslagene fra utvalget slik de presenteres i kap. 10.5, og nedenfor vil FUG kommentere noen av disse nærmere. De forslagene som ikke kommenteres her er forslag som FUG støtter.

Utvalgets forslag:

– *Skoleeiers ansvar for å informere om rett til opplæring i og på samisk lovfestes.*

¹ Lile, H.: *FNs barnekonvensjon artikkel 29 (1) om formålet med opplæring: En rettssosiologisk studie om hva barn lærer om det samiske folk*, avhandling for graden ph.d., Norsk senter for menneskerettigheter, Universitetet i Oslo, (2011)

FUG støtter forslaget. Informasjonsplikten må strekke seg langt, sånn at man med relativt stor sikkerhet kan si at alle foreldre er godt orientert om dette. Informasjonsplikten kan sikkert gjøres i samarbeid med barnehager, helsestasjon og andre offentlige myndigheter. Informasjonen må nå foreldre i målgruppa tidlig. Det må også være tett dialog med foreldrene om hvordan tilbudet kan organiseres, slik at det passer best mulig for de elevene det gjelder. Dette må skje så tidlig at skolen har klart å skaffe kvalifiserte lærere før skolestart til de som har takket ja til tilbudet. Skolen trenger tid til å skaffe kvalifiserte lærere, slik at tilbudet er klart til skolestart.

Utvalgets forslag:

- Retten til opplæring på samisk utenfor språkbevarings- og språkvitaliseringskommuner, styrkes ved at minstekravet på ti reduseres til tre.*
- Rett til opplæring i samisk i videregående opplæring utvides til også å omfatte alle som har hatt opplæring i eller på samisk i grunnskolen.*

Disse to forslagene er det særlig viktig at blir gjennomført. Minstekravet på ti for å få opplæringen på samisk har vært alt for høyt. Her må det over en lengre periode være vilje til å bruke de nødvendige midler selv om det er få elever, og se på det som langsiktig investering.

Utvalgets forslag:

- Utvalget vil stille krav om at språkvitaliseringskommuner og storbykommuner som et minimum har én profilskole.*

Fug er positiv til utvalgets forslag om minimum én profilskole i hver språkvitaliseringskommune. Disse må legge til rette for et helhetlig språktilbud gjennom hele løpet, fra barnehagen til grunnskolen og videregående skole. Kommuneover-skridende samarbeid er i denne sammenhengen viktig, slik at ansatte, foreldre og barn i et større område kan få glede av profilskolenes spisskompetanse. Det vises blant annet til Drag skole som profilskole som kan tilby tjenester til andre elever/skoler i regionen, samt behovet for samiskundervisning i hele regionen. Opplæring må også her skje etter sterk språkmodell, både samisk som førstespråk og samisk som andrespråk.

Utvalgets forslag:

- Elevene skal ha rett til samiskopplæring etter sterke tospråklige opplæringsmodeller. Dette skal gjelde både elever med samisk som førstespråk og samisk som andrespråk.*
- For å styrke fjernundervisningen, gis elevene rett til å delta i samiske "språkbadssamlinger".*

FUG støtter begge forslagene. Kvaliteten på opplæringen er svært viktig. FUG ønsker å framheve at samisk språk og identitet henger tett sammen. Foreldre opplever at det å ha tilsatte i barnehage og skole som både snakker samisk og som har samisk kulturbakgrunn bidrar til å utvikle en samisk identitet hos barn og ungdom. Med sterkere samisk identitet blir motivasjonen for å lære seg språket sterkere, og det er større sannsynlighet for at elevene velger samisk språk ut videregående. Der hvor det

FORELDREUTVALGET FOR GRUNNOPPLÆRINGEN

er mulig ønsker FUG at man forsøker å finne løsninger hvor man kan nyttiggjøre seg lokal kultur i tilknytning til språkopplæringen. Det bør også legges til rette for språkbad. Opplæringen er ikke tilstrekkelig når det ene og alene er basert på nettbasert språkundervisning. Det må også legges til rette for å praktisere språket i et miljø tilknyttet samisk kultur. Språket må anvendes som et hverdagsspråk.

Utvalgets forslag:

- Utvalget mener det må bli satset mer på gode teknologiske løsninger for fjernundervisning. Bruk av teknologiske løsninger bør inngå i lærerutdanningen.

Dette er egentlig noe som sier seg selv, men det er viktig å synliggjøre at det er behov for å kvalitetssikre også dette området. FUG støtter utvalgets forslag med de presiseringene som utvalget så godt beskriver i avsnittet "Fjernundervisning". Fjernundervisning imidlertid ikke bli en lettvinnt løsning som man tyr til uten å ha forsøkt bedre løsninger lokalt.

Utvalgets forslag:

- Utvalget anbefaler at det etableres et nordisk samarbeid med fokus på å utvikle samiske læremidler
- Utvalget mener det må tilrettelegges for et norsk-svensk samarbeid som åpner for at barn i begge land kan benytte felles sørsamiskspråklige opplæringstilbud, uavhengig av bosted.

FUG støtter forslagene, men mener det generelt bør utvikles tettere samarbeid om oppæring i samisk for elever i Sameland. Som utvalget påpeker er det allerede avtaler mellom de nordiske landene om videregående opplæring. Mange samiske familier har tilknytning til grensetraktene mot Sverige og Finland, og et videregående tilbud på andre siden av landegrensen kan oppleves bedre enn i Norge. Slike samarbeidsavtaler bør også utvikles for grunnskoleopplæringen.

Kapittel 8

Utvalgets forslag:

- Utvalget foreslår en språkområdeordning, som erstatter forvaltningsområdet for samisk språk. Utvalget foreslår at aktuelle kommuner blir inndelt i kategorier som i sin tur har differensierte forpliktelser og som til sammen utgjør det samiske språkområdet.

FUG støtter utvalgets forslag om språkområdeordning, men ønsker at også Alta kommune får større forpliktelser i dette bildet. Alta kommune har mange samiske innbyggere og også nordmenn som snakker samisk. Kommunen er i en positiv utvikling med satsing på det samiske. Ønsket og viljen til å gjøre noe er der fra kommunens side, og dette må nasjonale myndigheter støtte opp om. Kommunen bør få status enten som språkvitaliseringskommune eller storbykommune med særlig ansvar for samiske språk.

Kapittel 16

Utvalgets forslag:

- Gjeldende klageordning med klage til et overordnet forvaltningsorgan videreføres. Gjennomføring av språkreglene må styrkes ved bedre veiledning, samarbeid og dialog mellom instansene.
- Det opprettes et samisk språkombud med hjemmel i en ny lov. Språkombudet åremålsbeskikkes av Kongen i statsråd, etter innstilling fra Stortinget.

FUG støtter utvalgets vurderinger. Det er fornuftig at klageordningen følger samme prinsipp som øvrig forvaltning, det gjør det enklere å forholde seg til. Et samisk språkombud kan ha stor betydning der hvor samarbeidet ikke fungerer og foreldrene trenger hjelp til å nå gjennom. FUG får årlig mange henvendelser fra foreldre som opplever at skolen ser på dem som bryssomme og kravstore når de påpeker rettigheter etter opplæringsloven. I mange saker hvor foreldre og elev får medhold hos Fylkesmannen, ser vi at det likevel ikke får noen praktisk betydning i form av endringer i opplæringstilbudet for eleven. Det å ha et ombud ser vi kan være svært god hjelp for de som trenger det.

FUG imøteser oppfølgingen av dette arbeidet.

Med vennlig hilsen

Gunn Iren Müller
leder

Ole Petter Østerbø
nestleder